

3. De start neem ik in 1793⁴. De rooms-katholieken worden niet als gelijken aanvaard. Hoewel ze van de patriottische beweging veel hebben te hopen, sluiten ze zich daar niet massaal bij aan. Schama laat duidelijk zien, dat het opkomen van de nationale staat in 1813 een typisch gevolg is van de Franse revolutie, hetwelk een terugkeer naar de status quo ante onmogelijk maakt. De katholieken zijn nu in principe gelijkberechtigtd. De nieuwe koning moet voor de opbouw van zijn koninkrijk gebruik maken van de inmiddels gevormde patriotische élite. Het is onmogelijk hen als verraders te bestempelen. Qua aantal zijn de rooms-katholieken in Nederland in de minderheid⁵. De onkerkelijkheid speelt in de gehele negentiende eeuw geen wezenlijke rol. Men interpreteert de sociale vragen als godsdienstig. De religie is het vanzelfsprekende hemelse baldakijn, van waaruit de identiteit wordt bepaald. Dat is ook het geval in het begin van de arbeidersbeweging⁶. Vandaar dat de stigmatisering met behulp van religieuze categorieën ook nog effectief is. In de dissertatie van J. W. Becker, *Het eeuwige heimwee*, Alphen aan de Rijn 1976, wordt deze religieus-ideologische legitimering ook teruggevonden bij de proto-socialistische beweging van de Zwijndrechtse nieuwlichters, die daardoor een goede vergelijking toelaat met de in diezelfde periode plaatsvindende Afscheiding van 1834. De kansen voor roomse groepsvorming komen met name na de invoering van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853, omdat zich dan een krachtig indigeen leiderschap kan ontwikkelen.
4. Ik noem vier personen/instanties, waarbij zich een superieure houding manifesteert ten opzichte van de rooms-katholieken, zonder dat men zich bewust is, dat de machtsbalans zich aan het wijzigen is.
- a. Bronsveld (1839-1924) heeft in zijn kroniek in *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, vanaf 1869 geregeld Schaepman bestreden in de zin van: hij is ultramontaan, hij is priester, dus geen goede Nederlander, hij is een dichter en doet zijn best het Nederlands machtig te worden, zijn nederlander-schap is dubieus, evenals zijn doctorstitel. Bronsveld gaat daarmee door tot het einde van de eeuw.

4. Zie: S. Schama, *Patriots and liberators*, New York 1977.

5. Zie de cijfers bij A. J. Bronkhorst, *Rondom 1853*, Den Haag 1953, 119.

6. Zie: J. J. Kalma, *Er valt voor recht te strijden*, Den Haag 1978.